

Ulzyibatyn Erdenebat

O stanie i problemach ochrony i konserwacji zabytków w Mongolii

Ochrona Zabytków 43/2 (169), 91-92

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O STANIE I PROBLEMACH OCHRONY I KONSERWACJI ZABYTKÓW W MONGOLII

W 1925 r. w Mongolii opracowano zasady opieki nad zabytkami, a w 1944 r. weszło w życie rozporządzenie Rady Ministrów Mongolskiej Republiki Ludowej o konserwacji i odbudowie Erdene Zuu. W 1970 r. wydano ustawę o ochronie dóbr kultury, w 1971 r. ukazało się rozporządzenie Rady Ministrów Mongolskiej Republiki Ludowej o intensyfikacji prac konserwatorskich i ochronie dóbr kultury. W latach 1984–1988 Rada Ministrów wydała kilka rozporządzeń dotyczących niektórych aspektów prac muzealnych.

W 1972 r. w Państwowym Instytucie Projektowym powstała grupa ds. opracowania projektów konserwacji zabytków historii i kultury. W 1973 r. w Ministerstwie Kultury utworzono Pracownię Konserwacji Zabytków. Od tego czasu odrestaurowano ponad czterdzieści obiektów takich, jak Amarbajasgalant, Erdene Zuu, Zajan Churee w województwie archanajskim, pałac Cecen chana w województwie chentejskim, dom Chang-Dorża w Ulan-Bator, świątynie w jurtach w Ulan-Bator, świątynię działającego klasztoru Gandan, sztab wojskowy w województwie bułgarskim, dom Tymczasowej Rewolucyjnej Władzy Ludowej w Ałtanbulaku i inne objekty.

Pojawiło się jednak wiele trudności i problemów, które wymagają rozwiązania. Oto one:

1. Niedostateczna kadra wysoko wykwalifikowanych konserwatorów. W Mongolii nie ma specjalistycznej wyższej uczelni, która przygotowywałaby przyszłych konserwatorów. Dlatego też rekrutują się oni najczęściej spośród inżynierów i architektów szkolonych w uczelniach zagranicznych. Robotnicy wykonujący prace przy dekoracji świątyń, dekarze, ceramicy, stolarze wywodzą się z budowlanych szkół zawodowych.

2. Odczuwa się niedostateczne przygotowanie specjalistów do prowadzenia prac naukowo-badawczych w dziedzinie konserwacji zabytków. Wiele trudności wynika z niezajomości tradycyjnych metod i technologii stosowanych w budownictwie. Można mieć nadzieję, że dzięki współpracy z krajami, które mają bogate doświadczenia w tym zakresie, trudności te zostaną pokonane.

3. Ze względu na brak materiałów i niedostateczne wyposażenie techniczne Pracownia Konserwacji Zabytków nie dysponuje maszynami do obróbki drewna, prasami do formowania dachówek ani innym sprzętem.

4. Do tej pory nie podjęto prac przy ich konserwacji. W Mongolii istnieją zabytki z XII–XIII w., a także późniejsze, wykonane z cegły, gliny, kamienia, niewypalanej cegły i innych materiałów. Występuje wiele problemów z konserwacją tych obiektów.

Obecnie Pracownia Konserwacji Zabytków zatrudnia ok. 300 osób i wykonuje w ciągu roku prace konserwatorskie wartości 5–6 mln tugrików. W pracowni działa grupa projektantów składająca się z 20 osób, grupa zajmująca się produkcją ceramiki (roczny przerób ok. 1 mln tugrików). Działają tu też niewielkie zespoły stolarzy, kowali oraz 6 brygad produkcyjno-konserwatorskich. Istnieje też komórka zaopatrzeniowa. W 1988 r. przy Zarządzie Muzeów Ministerstwa Kultury Mongolskiej Republiki Ludowej utworzono Pracownię Konserwacji Muzealiów, w której pracuje ok. 20 osób. Pracownia ta rozpoczęła konserwację obrazów, eksponatów z drewna, jedwabiu, skóry i metalu, a także papier-mâché znajdujących

się w mongolskich muzeach. Utworzone zostało też laboratorium, które ma prowadzić podstawowe badania chemiczne i technologiczne, a także opracowywać metody prac konserwatorskich. Zadaniem pierwszoplanowym jest wykształcenie odpowiednich kadr dla tej pracowni, a także poprawa bazy materiałowej i osprzętowej tej placówki.

Czyni się starania, aby poprawić sytuację w zakresie wyposażenia konserwatorów w materiały i urządzenia krajowe. Brakuje jednak materiałów z importu, zwłaszcza żywic syntetycznych, aparatury do badań w podczerwieni, do rentgenoskopii itp., mikroskopu binokularnego, stołów do dublowania itp. Ponieważ prace konserwatorskie przy obiektach muzealnych znajdują się w stadium początkowym, nie nawiązano jeszcze kontaktów z instytucjami zagranicznymi; brak jest – jak dotąd – literatury specjalistycznej, prac badawczych i materiałów.

Problemami ochrony zabytków historii i kultury w Mongolii zajmuje się Wydział Kulturalno-Oświatowy Ministerstwa Kultury, który opracowuje programy w dziedzinie ochrony zabytków, zajmuje się propagandą, sprawuje kontrolę i prowadzi ewidencję zabytków poprzez wojewódzkie i miejskie wydziały kultury.

Niezadawalające jest planowanie przestrzenne w rejonach, gdzie znajdują się objekty zabytkowe. Główny Państwowy Instytut Projektowania opracowuje plany generalne miast i osad, ale nie zajmuje się odkrywaniem i badaniem zabytków na tych obszarach.

W 1971 r. sporządzono spis zabytków i określono trzy kategorie zabytków. Do dziś nie dokonano jednak pomiarów i badań licznych zabytków. Konserwatorzy powinni korzystać z materiałów i technologii już sprawdzonych i stosowanych w innych krajach. Najistotniejszym zadaniem jest stworzenie możliwości przeprowadzania badań laboratoryjnych ukierunkowanych na opracowanie technologii restauracji barwników stosowanych w dawnych świątyniach oraz na otrzymanie barwnika pochodzenia naturalnego.

Polscy koledzy przeprowadzili badania zestawu barwników i gruntów w świątyniach Amarbajasgalant. Na ich podstawie dobierane są właściwe materiały i opracowywana jest technologia produkcji.

Bardzo niepokojący jest stan licznych kamiennych posągów znajdujących się na terenie całego kraju. Ulegają one niszczeniu na skutek działań atmosferycznych, a także działań człowieka. Ponieważ nigdy nie zajmowano się problemami konserwacji kamienia, w Mongolii nie ma doświadczeń w tej dziedzinie.

W ostatnich latach rzadko stosowano w pracach konserwatorskich tradycyjne materiały. Konserwatorzy zmuszeni byli do korzystania z materiałów współczesnych stosowanych w budownictwie, które nie zawsze są odpowiednie. Konieczne jest zapoznanie się z tradycyjnymi metodami i opracowanie technologii, które nie ustępowałyby dawnym wzorcom.

Zabytki architektury drewnianej były w zasadzie konstrukcjami składanymi – wiele ich elementów uległo zniszczeniu (przegniły). Prace restauratorskie to najczęściej w wypadku zabytków drewnianych wymiana zniszczonych elementów na nowe. Nie jest to metoda najlepsza. Konserwatorzy mają niewielką praktykę w dzie-

dzinie wzmocnienia materiałów drewnianych różnego typu antyseptykami. Nie potrafią też w odpowiedni sposób stosować specjalnych preparatów. Prace konserwatorskie to zadanie skomplikowane, wymagające czasu i mistrzostwa.

Powszechna jest opinia, że prace konserwatorskie można prowadzić w taki sam sposób jak prace budowlane. Wiąże się to oczywiście z brakiem wykwalifikowanych konserwatorów. Z drugiej strony trzeba przypomnieć, iż nie udało się zdobyć doświadczeń w pracach konserwatorskich w krajowych warunkach. Musiano poznać doświadczenia innych krajów w dziedzinie organizacji prac konserwatorskich.

Konieczne jest także zwiększenie propagandy ochrony zabytków historii i kultury Mongolii wśród obywateli oraz cudzoziemców. Stosunkowo małe zaludnienie ma ujemny wpływ na rozwój turystyki w Mongolii. Jako przykład może posłużyć wspaniała, bogata w zabytki Dolina Orchońska. Przygotowuje się program włączenia tego obszaru o przestrzeni 200 km do strefy turystycznej. Centrum turystyczne będzie znajdować się w Charchorin, w pobliżu dawnego Kara-Korum. Przygotowuje się kilka atrakcyjnych tras turystycznych. Powstała również koncepcja wprowadzenia Doliny Orchońskiej na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego, co pociągnęłoby za sobą możliwość uzyskania pomocy materialnej od organizacji międzynarodowych na prace konserwatorskie i restauratorskie. Środki przeznaczone na prace konserwatorskie wykorzystywane są w pierwszej

kolejności na restaurację obiektów zabytkowych tego regionu.

Mamy nadzieję, że nasi koledzy z krajów socjalistycznych wezmą udział w restauracji architektury dawnej stolicy Kara-Korum i Doliny Orchońskiej, by przekształcić ten region w strefę turystyczną.

Wspomniałem już wcześniej, iż niezwykle potrzebni są wykwalifikowani specjaliści-konserwatorzy. Jesteśmy przekonani, że koledzy z innych krajów okażą pomoc w przygotowaniu tych kadr.

Mongolia ma wiele zabytków, które wymagają badań archeologicznych. Niestety, nie ma obecnie możliwości prowadzenia badań i konserwacji tych obiektów na odpowiednio wysokim poziomie naukowym i technicznym. Kilka lat temu przedstawiono propozycję prac wykopaliskowych i badań na terenie Kara-Korum. Konieczne jest prowadzenie tych prac nowoczesnymi metodami. Proponuje się zorganizowanie w Charchorin stałej międzynarodowej ekspedycji badawczej.

Przedstawiłem w krótkim zarysie stan działań konserwatorskich w Mongolii i wiążące się z nim problemy natury metodologicznej, praktycznej i kadrowej. Rozwiązanie tych problemów decydować będzie o przyszłości ochrony zabytków Mongolii.

*Ulzyibatyn Erdenebat
inspektor ds. ochrony zabytków
w Ministerstwie Kultury w Mongolii*

Tłumaczyła Magdalena Gumkowska

ON THE STATE AND PROBLEMS OF PROTECTION AND PRESERVATION OF HISTORICAL MONUMENTS IN MONGOLIA

In Mongolia the principles of preservation of historical monuments were formulated in 1924. In 1970 an act was passed on the protection of cultural property.

In 1973 the Ateliers for Conservation of Cultural Property, with about 300 persons employed, was established in the Ministry of Culture.

In the field of historical monument protection, there are many problems in Mongolia that require general solutions.

The shortage of highly skilled specialists, deficiencies in the scientific research facilities, in equipment and materials, have all been the cause why many necessary preservation measures have not been taken up to date. There are many historical objects that

call for preservation intervention. These are the stone statues found all over the country, as well as wooden structures and structures made of stone, clay, burnt and unburnt brick. The situation could be considerably improved through the aid of conservators from other countries.

The protection of historical monuments can be aided through the development of tourism, which has been quite small so far. There are plans for the incorporation of the Orkhon Valley with the old capital of Karakorum into the tourist sphere. The profits coming from tourism could be assigned for the preservation of historical objects. For this purpose, however, the help of qualified conservators of other countries is needed.

PIOTR RUDNIEWSKI
WŁADYSŁAW SOBUCKI

BIBUŁKI JAPOŃSKIE

Bibułki japońskie są często stosowane do różnych prac konserwatorskich, a szczególnie do tych, które wymagają stosowania materiału o dużej przezroczystości i delikatności.

Niewątpliwie o powszechnym stosowaniu bibulek japońskich decyduje stosunkowo duża łatwość ich pozyskania. Dwie zachodniemieckie firmy: „Oskar Vangerow” z Monachium (VANG)¹ oraz „Japico Drissler Feinpapier” z Frankfurtu nad Menem oferują bibułki japońskie w różnych formatach, grubościach i odcieniach. Nie bez znaczenia jest także rozpowszechnione wśród konserwatorów przekonanie o ich wyśmienitej odporności na starzenie.

Autorzy pracy nie znaleźli jednak w dostępnej im literaturze godnej zaufania, opartej na obiektywnych badaniach oceny bibulek i innych papierów japońskich. Można co najwyżej spotkać wzmianki dokumentujące stosowanie bibulek japońskich w różnych pracach konserwatorskich i raczej zdawkowe opinie o ich dobrych własnościach. W Japonii bibułki i papiery wytwarza się z tradycyjnych, miejscowych surowców papierniczych, tzn. z morwy

¹ Autorzy pracy pragną serdecznie podziękować firmom: „Oskar Vangerow” z Monachium i „Japico Drissler Feinpapier” z Frankfurtu nad Menem za udostępnienie próbek bibulek i wyczerpujące informacje na ich temat.